

Prof. dr. Izet ŠABOTIĆ

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

E-mail: sabota_tuzla@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-6514-8618

1.01 Izvorni naučni rad/Original scientific article

UDK/UDC: 94:347.2:061.27:28(497.6 G. Rahić)"1945/1990" (093)

DOI: <https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2023.6.9.163>

**PROMJENA VLASNIŠTVA VAKUFA NA PODRUČJU
GORNJEG RAHIĆA¹ U SOCIJALISTIČKOM PERIODU
(1945-1990)**

Apstrakt: *Jedna od važnih mjera komunističke vlasti nakon Drugog svjetskog rata bila je promjena vlasništva nad privatnom imovinom te imovinom vjerskih zajednica. Za navedene promjene u oblasti vlasništva, doneseni su brojni propisi, koji su se odnosili na nacionalizaciju, konfiskaciju i eksproprijaciju nekretnina. Propisi su bili u svrhu legitimnog djelovanja države na planu promjene vlasništva nad nekretninama. Ovim mjerama, na udaru se našla cjelokupna vakufska imovina, koja je dotada bila van dometa državnih intervencija po pitanju promjene vlasništva. Navedeni procesi su provedeni u kratkom vremenskom periodu i veoma radikalno, pri čemu se u mnogim slučajevima nisu poštivale utvrđene zakonske procedure, donesene od strane komunističke vlasti. Nacionalizacijom, konfiskacijom i eksproprijacijom uzurpirana je značajna imovina Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Uzurpacija imovine ekonomski je značajno oslabljena Islamska zajednica, što je imalo uticaja na rad njenih najznačajnijih ustanova. Dodatnim mjerama vlasti, prestale su egzistirati najznačajnije vjerske i obrazovne institucije Islamske zajednice, poput medresa i šerijatskih sudova, dok je broj mekteba u značajno smanjen. Uzurpacijom imovine, Islamska zajednica je izgubila značajan ekonomski oslonac, što je imalo odraza na njeno dalje funkcionisanje pa i uticaj na šire narodne mase, koje je u dobroj mjeri veoma brzo zahvatio proces ateizacije, a što je bio jedan od bitnih ciljeva komunističke vlasti.*

Islamska zajednica u srezu Brčko je raspolagala značajnom vakufskom imovinom. Radilo se o raznovrsnim nekretninama, koje su imale veliki značaj u

¹ Gornji Rahić je bilo opštinsko središte u međuratnom periodu (1918-1941) koje je pokrivalo ukupno 29. naseljenih mjesta. Po osnovu *Zakona o teritorijalnoj podjeli Federalne Bosne i Hercegovine* iz 1945. godine, „Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine“, god I, br. II, od 18. avgusta 1945, bio je opština u srezu Brčko. U takvom statusu, po osnovu raspoloživih podataka ostao je sve do 1957. godine, kada je po novom teritorijalno-administrativnom ustrojstvu ukinuta kao zasebna opština.

vjerskom, obrazovnom, privrednom i socijalnom segmentu u mjestima u kojima su se nalazili vakufi. Islamska zajednica na području opštine Gornji Rahić koja se nalazila u tadašnjem srezu Brčko, raspolagala je značajnim vakufskim nekretninama, a posebno zemljišnim posjedima. Isti su do uspostave komunističke vlasti korišteni za izdržavanje vjerskih objekata na ovom području. Uspostavom nove vlasti, prema raspoloživim podacima značajne zemljišne površine, četiri vakufa na ovom području su se našli na udar mjera nove komunističke vlasti. Radilo se o vakufu džamije Gornji Rahić, vakufu džamije Ograđenovac, vakufu mekteba iptidaije u Gornjem Rahiću i Vakufu Fatime Kujundžić. Navedeni vakufi su došli na udar po osnovu Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, jer su imali više zemlje nego što je to navedenim propisom bilo utvrđeno. Stoga je vlast, već u 1946. godini provela proces eksproprijacije zemljišta navedenih vakufa te od istih oduzela ukupno 66 dunuma zemlje i 320 m², dok je Islamskoj zajednici, odnosno vakufu džamije u Gornjem Rahiću ostavila ukupno 17 dunuma 532 m² zemlje. Na ovakav odnos vlasti, Islamska zajednica je uputila niz žalbi nadležnim institucijama, koje nisu uvažene. Tako da je ista ostala bez važne ekonomske osnove neophodne za njeno dalje egzistiranje. Navedeno ekspropisano zemljište je uvršteno u zemljišni fond kao državna svojina, koja je dodijeljena raznim korisnicima: agrarnim interesantima, zemljoradničkoj zadruzi i drugim državnim ustanovama. Zanimljivo je to, da je vakufska imovina, koja je imala status groblja (mezarja) u ovom slučaju bila predmetom eksproprijacije. U procesu katastarskog označavanja ekspropisanog zemljišta napravljene su brojne pogreške, koje su u kasnijem periodu predstavljale problem kod provođenja procesa upisa dodijeljenog zemljišta u vlasništvo agrarnih interesenata.

Navedena problematika u radu je tretirana na mikro planu, ali dostupne činjenice ukazuju da se radilo o ustaljenoj praksi komunističke vlasti, koja je imala široku primjenu neposredno nakon Drugog svjetskog rata, vezanu za promjenu vlasništva imovine vjerskih zajednica, pa tako i Islamske zajednice. Na taj način, značajno je reducirana ekonomska snaga Islamske zajednice, što će imati uticaja i na njen ukupan status u vremenu socijalizma, a što se pokazalo i na primjeru uzurpacije vakufa Islamske zajednice u opštini Gornji Rahić u srezu Brčko.

Ključne riječi: Gornji Rahić, vakufi, Islamska zajednica, eksproprijacija, zemljišni posjedi.

CHANGE OF OWNERSHIP OF THE WAQF IN THE AREA OF GORNJI RAHIC IN THE SOCIALIST PERIOD (1945-1990)

Abstract: One of the important measures of the communist government after the Second World War was the change of ownership of private property and the property of religious communities. For the mentioned changes in the field of

ownership, numerous regulations were passed, which related to the nationalization, confiscation and expropriation of real estate. The regulations were for the purpose of the legitimate action of the state in terms of changing the ownership of real estate. With these measures, the entire waqf property, which until then was outside the scope of state interventions regarding the change of ownership, came under attack. The aforementioned processes were carried out in a short period of time and very radically, whereby in many cases the established legal procedures adopted by the communist authorities were not followed. Through nationalization, confiscation and expropriation, significant property of the Islamic community in Bosnia and Herzegovina was usurped. The usurpation of property significantly weakened the Islamic community economically, which had an impact on the work of its most important institutions. Due to additional government measures, the most important religious and educational institutions of the Islamic community, such as madrasahs and sharia courts, ceased to exist, while the number of schools was significantly reduced. With the usurpation of property, the Islamic community lost a significant economic support, which had an impact on its further functioning and influence on the wider masses, which to a good extent were very quickly affected by the process of atheism, which was one of the important goals of the communist government.

The Islamic community in the Brcko region had significant waqf property at its disposal. It was about various properties, which were of great importance in the religious, educational, economic and social segments in the places where the waqfs were located. The Islamic community in the area of the municipality of Gornji Rahic, which was located in the Brcko region at the time, had significant waqf real estate, especially land holdings. Until the establishment of the communist government, they were used to support religious buildings in this area. With the establishment of the new government, according to the available data of a significant land area, four waqfs in this area were hit by the measures of the new communist government. It was about the foundation of the Gornji Rahic mosque, the foundation of the Ograđenovac mosque, the foundation of the Iptidaija school in Gornji Rahic and the Fatima Kujundzic foundation. The aforementioned waqfs came under attack based on the Law on Agrarian Reform and Colonization, because they had more land than was determined by the said regulation. Therefore, already in 1946, the government carried out the process of expropriation of the land of the mentioned waqfs and took a total of 66 dunums of land and 320 m² from them, while leaving a total of 17 dunums and 532 m² of land to the Islamic community, i.e. the mosque waqf in Gornji Rahic. The Islamic community sent a series of complaints to the competent institutions regarding this attitude of the authorities, which were not accepted. So it was left without an important economic basis necessary for its continued existence. The aforementioned expropriated land was included in the land fund as state property, which was allocated to various users: agrarian interests, agricultural cooperatives and other state institutions. It is interesting that the waqf property,

which had the status of a cemetery (cemetery), was the subject of expropriation in this case. In the process of cadastral marking of expropriated land, numerous mistakes were made, which in the later period represented a problem in the implementation of the process of registering the allocated land in the ownership of agrarian stakeholders.

The mentioned problem in the paper is treated on a micro level, but the available facts indicate that it was an established practice of the communist government, which was widely used immediately after the Second World War, related to the change of property ownership of religious communities, including the Islamic community. In this way, the economic strength of the Islamic community was significantly reduced, which will have an impact on its overall status in the time of socialism, which was also shown in the example of the usurpation of the Islamic community's waqf in the municipality of Gornji Rahic in Brcko county.

Key words: Gornji Rahic, waqfs, Islamic community, expropriation, land holdings.

Uvod

Uspostavom komunističke vlasti nakon Drugog svjetskog rata, ista je otvoreno radila na urušavanju institucija iz predhodnog sistema i izgradnji novih institucija. U tom smislu, posebno na udaru komunističke vlasti našle su se vjerske institucije. Vlast je željela ekonomski oslabiti iste, a time i suzbiti njihov uticaj koje su iste imale kod svojih vjerskih pripadnika. Vjerske institucije su pretrpjele velika stradanja u vrijeme Drugog svjetskog rata. Posebno je stradala vakufska imovina. U takvoj situaciji bila je potrebna široka aktivnost na polju obnove i zaštite vakufske imovine. Međutim, umjesto toga, nova vlast je ubrzo poslije oslobođenja pristupila donošenju niza zakonskih mjera kojima je nastavljena praksa slabljenja i oduzimanja vakufske imovine.² U tom pogledu, vlast je donijela čitav set propisa, među kojima su najznačajniji bili: *Zakon o konfiskaciji i izvršenju konfiskacije*,³ *Zakon o zaštiti narodnih dobara i njihovom upravljanju*,⁴ *Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji DFJ*,⁵ *Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta*,⁶ *Zakon o raspolaganju stanovima i poslovnim prostorima*⁷ i dr. Donošenjem propisa

² Denis Bećirović, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme avnojevske Jugoslavije (1945-1953)*, Zagreb-Sarajevo 2012, 420.

³ "Službeni list DFJ", br. 36/45, od 9. juna 1945.

⁴ "Službeni list DFJ", br. 35/45, od 24. maja 1945.

⁵ "Službeni list DFJ", br. 64/45, od 28. avgusta 1945. i "Službeni list NR Bosne i Hercegovine", br. 2/1946, od 6. januara 1946. godine.

⁶ "Službeni list FNRJ", br. 52/58.

⁷ *Zakon* je donijet 17. februara 1945. godine.

stvoren su preduslovi za konkretnu aktivnost koja će se odnositi na promjenu vlasništva privatne imovine, kao i imovine vjerskih zajednica. Islamska zajednica je putem institucije vakufa od uspostave osmanske uprave sticala brojnu imovinu, kako brojne vjerske i obrazovne ustanove, tako i značajan broj stambenih i poslovnih objekata, ali i velike zemljišne površine. Vakufska imovina je bila temeljna materijalna osnova neophodna za egzistiranje institucija Islamske zajednice. Zahvaljujući istoj u okviru Islamske zajednice egzistirale su brojne vjerske, obrazovne, socijalne i privredne ustanove. Vakufska imovina je bila zaštićena od bilo kakvih uticaja i promjena, odnosno nije podlijeerala pravnim, društvenim i političkim mjerama, kojim bi se promijenio vlasnički status vakufske imovine. Komunistička vlast je nakon uspostave iste, prva ušla u procese kojima je željela promijeniti status vakufske imovine i uticati na ekonomsko slabljenje Islamske zajednice. To se poklapalo sa temeljnim ciljem komunističke vlasti, ekonomskim slabljenjem Islamske zajednice i drugih vjerskih zajednica i ateizacijom društva.⁸ Stoga se komunističkoj vlasti žurilo u provođenju donesenih pravnih i drugih mjera, te je neposredno nakon Drugog svjetskog rata započela sa brzim i radikalnim provođenjem mjera koje su se odnosile na uzurpaciju vakufske imovine. Eksproprijacija vakufskih zemljišnih posjeda je bila utvrđena čl. 7 tačka c) *ZARIK-a*, a na način da se radi izdržavanja pojedinih bogomolja i vakufa koji služe za izdržavanje džamija, manastira, tekija i vjerskih ustanova ostavlja najviše 100 dunuma od ukupne površine njihovih posjeda.⁹ To je značilo da se zemljište iznad navedene površine oduzimalo od Islamske zajednice. Taj proces je bio zastupljen na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine, pa tako i na području sreza Brčkog, odnosno opštine Gornji Rahić, a što nam je predmet ovoga rada. Naime, rad tretirata pitanje oduzimanja vakufske imovine i promjenu vlasništva iste na ovom području nakon Drugog svjetskog rata.

Vakufi u opštini Gornji Rahić

Prema raspoloživim podacima na području sreza Brčko i njegove okoline bio je značajan broj vakufa. Isti su se odnosili na brojne vjerske, obrazovne, privredne i socijalne ustanove. Na području tadašnje opštine Gornji Rahić, bili su sledeći vakufi: vakuf džamije Gornji Rahić, vakuf džamije Ograđenovac, vakuf mekteba iptidajja, vakuf Fatime Kujundžić, vakuf Omerović Bege, vakuf Dizdarević Ibrahim i dr. Vakufska imovina se odnosila na značajne vjerske, obrazovne i stambene objekte, kao i na izvjesne zemljišne površine. Vakufska imovina je bila temeljnom ekonomskom osnovom za egzistiranje vjerskih

⁸ Izet Šabotić, Uzurpacija imovine vakufa džamije Azizije u Brezovom polju i džamije u Omerbegovači u srezu Brčko, nakon drugog svjetskog rata, *Historijski pogledi*, god. V, br. 7, Tuzla 2022, 257. (<https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2022.5.7.254>).

⁹ Izet Šabotić, *Tvrda kora i duboka brazda: Agrarna reforma i kolonizacija u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1948. godine*, Tuzla 2021, 132.

ustanova na području Gornjeg Rahića. Nismo došli do podataka kada su zavješteni (osnovani) navedenih vakufi, ali znamo da su isti egzistirali pred Drugi svjetski rat. Nakon uspostave komunističke vlasti, vakufska imovina na području Gornjeg Rahića, kao i na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine došla je pod udar provođenjem brojnih pravnih i političkih mjera. Zahvaljujući činjenici da smo došli u posjed arhivske građe sreza Brčko, u mogućnosti smo dati pegled uzurpacije vakufske imovine na ovom području.

Ono što je evidentno, jeste, da je proces eksproprijacije vakufske imovine na području Gornjeg Rahića započeo početkom 1946. godine i odvijao se kroz cijeli socijalistički period. Okružna agrarna komisija za okrug Tuzlanski je 4. aprila 1946. godine donijela *Odluku o eksproprijaciji zemljišnog posjeda vakufa džamije u Gornjem Rahiću, vakufa džamije Ograđenovac, vakuf mekteba iptidaije i vakufa Ftime Kujundžić*¹⁰ u ukupnoj površini od 77 dunuma i 780 m², dok je istim ostavljeno ukupno 6 dunuma 72 m².¹¹ U navedenoj *Odluci* dato je obrazloženje da je navedeno zemljište oduzeto u smislu čl. 7. tačka c) *Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji bez ikakve otštete*.¹² Na navedenu *Odluku* Okružne agrarne komisije u Tuzli *Arik* br. 72/46, od 4. aprila 1946. godine, mutevelija vakufa džamije u Gornjem Rahiću, vakufa mekteba iptidaija, vakufa Omerović Bege i Fatime Kujundžić iz Gornjeg Rahića, Hasanbegović Mustafa je uputio *Žalbu* Odjeljenju za agrarnu reformu i kolonizaciju Ministarstva poljoprivrede NR Bosne i Hercegovine. Ministarstvo je donijelo *Odluku*, gdje se *Žalbi* djelimično udovoljava, pa se *Odluka* Okružne agrarne komisije Tuzla, od 4. aprila 1946. godine preinačuje, utoliko, što se vakufu džamije u Gornjem Rahiću, pored ranijih ostavljenih katastarskih parcela u ukupnoj površini od 6 dunuma i 72 m², ostavljaju još u svojini i dodatne katastarske parcele u površini od 11 dunuma u 469 m², što je ukupno bilo 17 dunuma i 532 m², a radi izdržavanja džamije u Gornjem Rahiću.¹³ Ostalo zemljište ovog vakufa u površini od 66 dunuma i 320 m² označeno je kao višak, te je prema članu 7. tačka c) *Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji* ekspropisano, odnosno oduzeto od navedenih vakufa i postalo opštredržavna imovina. Navedena *Odluka* je dostavljena vakufu džamije u Gornjem Rahiću i Okružnoj agrarnoj komisiji u Tuzli.¹⁴

Prema raspoloživim podacima, a po predmetu *Arik* br. 25167/46, od Vakufa džamije u Rahiću Gornjem oduzete su slijedeće parcele:

- k.č. 432 pašnjak 11.100 m² „Mezarje“.
- k.č. 908 oranica 26.230 m² „Jasen“.

¹⁰ U procesu eksproprijacije imovine navedenih vakufa, isti su od strane organa i institucija koje su provodile ovaj proces, tretirane pod jednim nazivom vakuf džamije Gornji Rahić.

¹¹ Arhiva Vlade Brčko Distrikta (dalje: AVBD), fond: Sreski narodni odbor Brčko (dalje: SNOB), dok: *Odluka* Okružne agrarne komisije za okrug Tuzlanski, *Arik* br. 72/46, od 4. aprila 1946.

¹² AVDB, SNOB, dok: *Odluka*, *Arik* br. 72/46, od 4. aprila 1946. godine.

¹³ AVDB, SNOB, dok: *Odluka* Ministarstva poljoprivrede i stočarstva NR Bosne i Hercegovine-Odjeljenje za agrarnu reformu i kolonizaciju, *Arik*, br. 25.187/46, od 25. oktobra 1946.

¹⁴ AVBD, SNOB, dok: *Odluka*, *Arik*, br. 25.187/46, od 25. oktobra 1946.

- k.č. 1053/2 oranica 2.590 m² „Bašča“.
- k.č. 584/2 voćnjak 700 m² „Mezarje“.
- k.č. 584/3 oranica 400 m² „Tor“ preko puta“.
- k.č. 851/1 oranica 27.290 m² „Klenovac Gornji“.
- k.č. 1059/46 oranica 1.920 m² „Njivica“.
- k.č. 1059/67 oranica 620 m² „Njivica“.
- k.č. 1059/48 oranica 760 m² „Njivica“.
- k.č. 1059/77 oranica 620 m² „Njivica“.¹⁵

Nakon što je izvršena eksproprijacija zemljišta vakufa džamije Gornji Rahić, ista je ušla u zemljišni fond, i kao opštedruštvena imovina dodijeljena raznim korisnicima, agrarnim interesantima, zemljoradničkoj zadruzi i drugim državnim ustanovama. Istima je navedeno zemljište prvobitno dato na korištenje i posjed, bez prava vlasništva sve do kraja 50-ih godina 20. stoljeća. Tako je tek, dana 24. avgusta 1957. godine, Narodni odbor sreza Brčko uputio molbu Zemljišno-knjižnom uredu Sreskog suda Brčko, za provođenje pravomoćne odluke protiv vakufa džamije Gornji Rahić. U prilogu je istom dostavljena pravomoćna *Odluka* Okružne agrarne komisije Tuzla *Arik* br. 72/46, kao prvostepeni akt, te *Odluka* br. 25.187/46 Ministarstva poljoprivrede i stočarstva NR Bosne i Hercegovine kao drugosterpeni akt. U ovoj pravnoj radnji, traženo je od Zemljišno knjižnog ureda Sreskog suda Brčko, da u KO Gornji Rahić, kao opštenarodna imovina prevede sledeće zemljište:

➤ k.č. 432	pašnjak	11.100 m ²	„Mezarje“ u zk.ul. 410
➤ k.č. 908	oranica	26.230 m ²	„Jasen“ u zk. ul. 400
➤ k.č. 1053/2	oranica	2.590 m ²	„Bašča“ u zk. ul. 220
➤ k.č. 584/2	voćnjak	700 m ²	„Mezarje“ u zk. ul. 410
➤ k.č. 584/3	oranica	400 m ²	„Tor preko“ u zk. ul. 1131
➤ k.č. 851/1	oranica	27.290 m ²	„Klenovac“ u zk. ul. 738
➤ k.č. 1059/46	oranica	1.920 m ²	„Njivica“ u zk. ul. 410
➤ k-č- 1059/67	oranica	620 m ²	„Njivica“ u zk. ul. 543
➤ k.č. 1059/48	oranica	760 m ²	„Njivica“ u zk. ul. 90
➤ k.č. 1059/77	oranica	620 m ²	„Njivica“ u zk. ul. 544. ¹⁶

Slijede navedenog pitanja, Naraodni odbor opštine Gornji Rahić u srezu Brčko je 26. septembra 1957. godine dostavio akt Sreskom sudu Brčko u vezi vakufa džamije Gornji Rahić, gdje su tražili da im Sud izda *Izvod* zemljišni, kako bi po osnovu *Odluke* Ministarstva poljoprivrede i stočarstva NR Bosne i Hercegovine br. 25187-46, od 25. oktobra 1946. godine, mogli srediti stanje na

¹⁵ AVBD, SNOB, dok: *Arik*, br. 03-25187/46, od 19.6.1957. godine.

¹⁶ AVBD, SNOB, dok: *Arik* - 25187/46, *Molba za ZK provođenje pravomoćne odluke protiv Vakufa džamije u Gornjem Rahiću*, od 24. avgusta 1957. godine.

terenu.¹⁷ Pod tim se podrazumijevala uknjižba ekspropisanog zemljišta vakufa džamije Gornji Rahić u vlasništvo opštine Gornji Rahić, kao opštedruštvena imovina. Stoga je Narodni odbor sreza Brčko 1. oktobra 1957. uputio *Molbu* Zemljišno knjižnom uredu Sreskog suda Brčko, za provođenje kroz ZK izvršne odluke Okružne agrarne komisije Tuzla br. 72/46 protiv vakufa džamije Gornji Rahić, a prema raspisu Narodnog odbora sreza Tuzla. U dopisu je navedeno sledeće: „Povraća Vam se izvršna predmetna *Odluka* sa popisom parcela koje su od vještaka geometra izdvojene u naravi u korist Opštenarodne imovine (ONI-a), te Vas molimo da istu provedete neovisno na vaš izvještaj Dn br. 1329/57, jer tako nam nalaže raspis Državnog sekretarijata za poslove finansija NR Bosne i Hercegovine *Arik*, br. 6582/56, sa kojim smo vas upoznali našim raspisom u predmetu označenik“.¹⁸ U dopisu je također istaknuto, „da je zakonodavac prilikom donošenja odluke imao u vidu originalni način pribavljanja svojine na nekretninama, a ne derivativni i da je samom *Odlukom* raspravljeno pravo vlasništva na nekretninama palim pod *Zarik*, tim više što su iste nekretnine istovremeno u naravi oduzete bez prigovora eventualnih ZK vlasnika, a što ovi mogu učiniti na *Zaključak* naslova u roku od 3 godine“.¹⁹ Nakon okončanog postupka, Zemljišno knjižni ured Sreskog suda u Brčkom, je Narodnom odboru opštine Rahić Gornji dostavio izvadke ul. br. 543 i 544 KO Rahić Gornji za sve parcele oduzete od Vakufa džamije u Rahiću po *Ariku* br. 25187/46.²⁰

U daljem postupku oko rješenja statusa navedene vakufske imovine, evidentno je da se vakuf džamije Gornji Rahić žalio na postupak oduzimanja nekretnina. Problem je bio taj što ekspropisana vakufska zemlja koja je dodijeljena agrarnim interesantima nije prevedena u njihovo vlasništvo. To potvrđuje i dopis Narodnog odbora opštine Gornji Rahić Zemljišnom knjižnom uredu Sreskog suda u Brčkom u vezi ekspropisanog zemljišta vakufa džamije u Gornjem Rahiću. Isti je odgovorio na dopis Narodnom odboru opštine Gornji Rahić, te ih izvjestio da prema zemljišnim knjigama ovog ureda u KO Gornji Rahić, vakufu džamije u Gornjem Rahiću nije ništa oduzeto. Stoga je potrebno ustanoviti prema katastru brojeve parcela koje su faktički oduzete, te iste dostaviti. Zemljišno knjižnom uredu Sreskog suda Brčko, kako bi se proces promjene vlasništva doveo do kraja.²¹ Postupak uknjižbe promjene vlasništva nad ekspropisanim zemljištem je nastavljen u narednom periodu. To potvrđuje akt kojeg je Zemljišno knjižni ured Sreskog suda u Brčkom uputio Narodnom odboru opštine Gornji Rahić, kojeg obavještava, da je *Odluka* Okružne agrarne

¹⁷ AVBD, SNOB, dok: Narodnog odbora opštine Gornji Rahić, br. 04-845-5, od 26. septembra 1957.

¹⁸ AVBD, SNOB, dok: Narodnog odbora sreza Brčko *Arik*, br. 25187/46, od 1. oktobra 1957.

¹⁹ AVBD, SNOB, dok: Narodnog odbora sreza Brčko, *Arik*, br. 25187/46, od 1. oktobra 1957.

²⁰ AVBD, SNOB, dok: Akt Sreskog suda u Brčkom-Zemljišni knjižni ured, br. 913/57, od 11. oktobra 1957.

²¹ AVBD, SNOB, dok: Akt Zemljišno knjižnog ureda Sreskog suda u Brčkom, br. 584/57, od 4. septembra 1957.

komisije prije par dana primljena kod ovog ureda, te da će stoga isti dobiti zaključak naknadno, kad iste budu provedene u zemljišne knjige.²²

Prema raspoloživim podacima, ekspropisana zemlja od navedenih vakufa dodijeljena je raznim korisnicima, agrarnim interesentima, zemljoradničkim zadrugama i drugim društvenim korisnicima. Dostupni podaci potvrđuju da je dio ekpropisane zemlje dodijeljen jednom broju zemljoradnika sa ovog područja. Tako je Narodni odbor opštine Gornji Rahić, na osnovu odredaba *Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji*, a po predmetu upisa u vlasništvo dodijelio zemlju agrarnom interesantu Čepić Hase Bajri iz Gornjeg Rahića. U navedenom *Rješenju* se navodi da isti ima dva člana porodice, te je shodno tome, istima dodijeljeno zemljište iz opštenarodne imovine, i to: kat. parcele. br. 1016-13, oranica zvana „vrt“ u površini od 580 m², upisana u zemljišne knjige ul. br. 800 KO Gornji Rahić, kao i katastarska parcela br. 1016-13 u ukupnoj površini od 580 m². Istaknuto je, da se iste imaju upisati u zemljišnim knjigama Sreskog suda Brčko u pravo vlasništva u korist: Čepić Hase Bajro iz Gornjeg Rahića sa 1/3 vlasništva, Čepić Čerima Ešefa iz Gornjeg Rahića sa 1/3 vlasništva i Čepić Bajre Mevludin iz Gornjeg Rahića 1/3. vlasništva, uz ograničenje iz čl. 40 *Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji* u NR BiH.²³ U *Obrazloženju* navedenog *Rješenja* istaknuto je da je zemljoradnik Čepić Hase Bajro iz Gornjeg Rahića, podnio zahtjev dana 14. aprila 1957. godine, da mu se u dispozitivu navedeno dodijeljeno zemljište opštenarodne imovine u 1946. godine, kao agrarnom interesantu upiše u vlasništvo i njegovo i članova njegove porodice u zemljišnim knjigama. Nakon što je utvrđeno, da je zahtjev osnovan, jer je navedeno zemljište stvarno dodijeljeno molioću kao agrarnom interesantu 1946. godine, od kada ga kao i u vremenu podnošenja molbe drži u posjedu i lično obrađuje sa pomenutim članovima porodice. U skladu sa tim, izvršena je i uknjižba prava vlasništva na sve članove porodice sa jednakim djelovima.²⁴ Kao agrarnom interesantu zemljište je dodijeljeno i Omić Salke Beganu iz Gornjeg Rahića, i to katastarska parcela br. 903 d II, oranica zvana „Jasen“ u površini od 8.365 m². Ista je upisana sa pravom vlasništva u zemljišnim knjigama Sreskog suda Brčko u korist: Omić Salke Began iz Gornjeg Rahića sa 1/4 vlasništva, Omić Began Hana-supruga iz Gornjeg Rahića sa 1/4, Omić (Begana) Hajrudin iz Gornjeg Rahića sa 1/4 i Omić (Begana) Salko iz Gornjeg Rahića sa 1/4 vlasništva, uz ograničenje iz čl. 40 *Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji* NR Bosne i Hercegovine.²⁵ U *Obrazloženju* navedenog *Rješenja* utvrđeno je da je dodijeljeno zemljište kao opštenarodna imovina 1946. godine, dato agrarnim interesantima i

²² AVBD, SNOB, dok: Akt Zemljišno knjižnog ureda Sreskog suda u Brčkom, br. RZ. 642/57, od 16. oktobra 1957.

²³ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* br. 04/845-68 o upisu u vlasništvo zemlje agrarnom interesantu Čepić Hase Bajro, od 20. maja 1957. godine.

²⁴ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje*, br. 04/845-68 o upisu u vlasništvo zemlje agrarnom interesantu Čepić Hase Bajro, od 20. maja 1957. godine.

²⁵ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje*, br. 04/845-64/1957, o upisu u vlasništvo zemlje agrarnom interesantu Omić Salke Began, od 21. maja 1957. godine.

da nema pravne smetnje da se ista upiše u zemljišne knjige kao vlasništvo podnosioca molbe i njegove porodice sa jednakim djelovima, a u skladu sa članom 40. *ZARIK-a*.²⁶ Ekspropisano zemljište vakufa džamije u Gornjem Rahiću je dodijeljeno i Omić Salke Husi, koji je imao šest članova porodice, Dodijeljena mu je kao agrarnom interesantu katastarska parcela br. 1053-2, oranica zvana „Bašča kučica“ u površini od 1.250 m², K.O. Gornji Rahić, katastarska parcela br. 1053-2 dio X . Na navedeno zemljište upisano je pravo vlasništva u zemljišnim knjigama Sreskog suda Brčko u korist: Omić Salke Huso iz Gornjeg Rahića sa 1/7 vlasništva, Omić Fatima supruga Huse iz Gornjeg Rahića sa 1/7 vlasništva, Omić Huso Hazim iz Gornjeg Rahića sa 1/7 vlasništva, Omić Huse Safet iz Gornjeg Rahića sa 1/7 vlasništva, Omić Huse Mejra iz Gornjeg Rahića sa 1/7 vlasništva i Omić Huse Hahrija iz Gornjeg Rahića sa 1/7 vlasništva. Zemlja je upisana u vlasništvo uz ograničenje iz čl. 40 *Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji*.²⁷ U obrazloženju je navedeno da je zahtjev opravdan i da je navedeno zemljište dodijeljeno molioocu kao agrarnom interesantu 1946. godine, koji je zemljište držao u posjedu i obrađivao ga lično sa članovima porodice.²⁸ Ekspropisano zemljište vakufa džamije u Gornjem Rahiću dodijeljeno je i agrarnom interesantu Mehić Šemse Hasanu iz Gornjeg Rahića, i to katastarska parcela br. 1059/77, oranica zvana „Njivica“, u površini od 310 m², br. 1059/48, oranica zvana „Njivica“ u površini od 380 m², br. 1059/67, oranica zvana „Njivica“ u površini od 310 m² i br. 1059/46, oranica zvana „Njivica“ u površini 960 m², što je ukupno 1. 960 m². Zemljišne parcele su upisane u pravo vlasništva u zemljišnim knjigama Sreskog suda Brčko u korist: Mehić Šemse Hasan iz Gornjeg Rahića sa 1/5 vlasništva, Mehić Hasana Mina-supruga sa 1/5 vlasništva, Mehić Hasana Sadik iz Gornjeg Rahića sa 1/5 vlasništva, Mehić Hasana Rabija iz Gornjeg Rahića sa 1/5 vlasništva i Mehić Hasana Ibrahim iz Gornjeg Rahića sa 1/5 vlasništva.²⁹ U *Obrazloženju* je navedeno, da je molba podnosioca opravdana i da je navedena zemlja istom dodijeljena kao zemljište opštenarodne imovine 1946. godine, od kada ga je stalno držao u posjedu i obrađivao lično sa članovima svoje porodice. Stoga je izvršena uknjižba prava vlasništva na sve članove porodice sa jednakim djelovima, a u skladu sa čl. 3, uz zebilježbu ograničenja po čl. 40 *ZARIK-a*.³⁰

Nakon što su agrarni interesanti dobili zemlju ekspropisanu od strane Vakufa džamije u Gornjem Rahiću, istu su nakon višegodišnjeg posjedovanja i korištenja trebali uknjižiti kao vlasništvo. U navedenim procedurama postojale

²⁶ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje*, br. 04/845-64/1957 o upisu u vlasništvo zemlje agrarnom interesantu Omić Salke Began, od 21. maja 1957. godine.

²⁷ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje*, br. 04/845-64/1957. O upisu u vlasništvo zemlje agrarnom interesantu Omić Salke Huso, od 21. maja 1957. godine

²⁸ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* br. 04/845-64/1957 o upisu u vlasništvo zemlje agrarnom interesantu Omić Salke Huso, od 21. maja 1957. godine.

²⁹ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* br. 04/845-177 o upisu u vlasništvo zemlje agrarnom interesantu Mehić Šemse Hasan, od 25. maja 1957. godine.

³⁰ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* br. 04/854-177 o upisu u vlasništvo zemlje agrarnom interesantu Mehić Šemse Hasan, od 25. maja 1957. godine.

su određene nesuglasnosti, što je i agrarnim interesantima i organima vlasti pričinjavalo određene poteškoće. To između ostalog, potvrđuje akt Narodnog odbora opštine Brčko, od 31. avgusta 1961. godine, koji je donio *Zaključak*, putem kojeg se izvršila određena ispravka. Ista se odnosila na to, da se briše katastarska parcela broj: 1053/106. agrarnom ineresantu Omić Huseinu umrlog Salke iz Gornjeg Rahića. Naime, istom su date: katastarska parcela br. 1053/122 u zk. ul.broj 543 u površini od 1.070 m², katastarska parcela br. 1053/74 oranica u površini 60 m² i katastarska parcela br. 1053/124 „Dvor“ u površini od 80 m² u zk. ul.broj 730 KO Gornji Rahić. U *Zaključku* je istaknuto, da se prijedlog za katastarsku parcelu broj 1053/123 odbija kao neosnovan, a ostali dio rješenja ostao je nepromijenjen.³¹ U obrazloženju navedenog akta, ističe se, da je Odjeljenje za finansije NOO-a Brčko, po zahtjevu Omić Huseina, agrarnog interesanta iz Gornjeg Rahića, donijelo *Rješenje* br. 03/2-5337/1, od 5. septembra 1958. godine po kome je istom dato zemljište ONI-e, i to katastarske parcele br. 1053/106 i 1053/122 K.O. Gornji Rahić. Međutim, Sud je svojim aktom Dn. br. 1984/58, od 20. septembra 1958. godine povratio navedeno *Rješenje*, sa izvješćem, da se k.č. br. 1053/106 ne vodi uopšte u njegovom operatu. Stoga je predloženo Uredu za katastar, da se na licu mjesta utvrdi koje parcele imenovani drži u svom posjedu kao agrarni interesant. Naknadno je *Izvjeshćajem* navedenog Ureda br. 92, od 29. marta 1960. godine, geometar utvrdio da imenovani drži u svom posjedu naznačene parcele, te je donio *Zaključak*, kako bi se na osnovu njega moglo donijeti *Rješenje* za uknjižbu u zemljišnim knjigama suda. Prijedlog je, da se na imenovanog prevede i k.č. broj: 1053/123 je odbijen, jer je ta parcela na osnovu pravosnažnog *Rješenja* data interesantu Šabanović Salihu iz Gornjeg Rahića *Rješenjem*, br. 4240/1, od 20 avgusta 1958.³² Slijedom navedene pravne radnje, Zemljišni knjižni ured Sreskog suda u Brčkom je dana 20. februara 1962. godine, donio *Zaključak* kojim se određuje otpis k.č. br. 1053/122 i 1053/129 iz ul. br. 543 KO Rahić Gornji, te k.č. br. 1053/74 i 1053/124 iz ul.br.730 KO i vrši se upis istih u AI novu ul.br.1226 iste KO, sa upisom prava vlasništva u korist: Omić Salke Husein iz Gornjeg Rahića na 1/5 vlasništva, Omić Fatima-supruga Huseina iz Gornjeg Rahića 1/5 vlasništva, Omić Safet iz Gornjeg Rahića na 1/5 vlasništva, Omić Bahrija-kći iz Gornjeg Rahića 1/5 vlasništva, Omić Fehim, sin iz Gornjeg Rahića na 1/5 vlasništva. Istaknuta je i *Zabilježba* ograničenja u ul. br. 1226 na nekretnine u AI u smislu propisa čl. 40. *ZARIK-u* NR Bosne i Hercegovine.³³

Ovaj predmet je razmatran ponovo od strane Narodnog odbora Brčko, koji je donio *Rješenje* 5 septembra 1958. godine, kojim se odbija *Molba* Huseina Omića, da mu se izvrši uknjižba prava vlasništva u zemljišnim knjigama i

³¹ AVBD, SNOB, dok: *Zaključak* Narodnog odbora opštine Brčko br. 03/II-P.O, 33/1-68, od 31. avgusta 1961. godine.

³² AVBD, SNOB, dok: *Zaključak* Narodnog odbora opštine Brčko br. 03/II-P.O, 33/1-68, od 31. avgusta 1961. godine.

³³ AVBD, SNOB, dok: *Zaključak* Zemljišnog knjižnog ureda Sreskog suda u Brčkom, br. Dn: 473/62, od 20. februara 1962. godine.

nekretnina katastarske parcele br. 1053/74 u z.k. ul. br. 730 iste k.o. zemljište u površini od 76 m², jer je to zemljište vlasništvo vakufa džamije u Gornjem Rahiću. Naime, Husein Omić je tražio da mu se omogući uknjižba nevedene zemljišne parcele, jer kako je tvrdio istu je dobio kao agrarni interesant. U njegovu korist svjedočili su Naralić Ćamil i Mulamuratović Ahmet iz Gornjeg Rahića, koji su tvrdili da je on kao agrarni interesant 1946. godine dao parcelu bez naknade ukupne površine 18.500 m² Zemljišnoj zadruzi, koju je dobio kao agrarni interesant iz zemljišnog fonda. Utvrđeno je da je molitelj obrađivao traženu zemljišnu parcelu, ali da je ista po evidencijama u zemljišnim knjigama u vlasništvu vakufa džamije u Gornjem Rahiću, te se iz tog razloga nije moglo udovoljiti molitelju.³⁴

I kod drugih agrarnih interesanata, koji su dobili ekspropisanu zemlju vakufa džamije Gornji Rahić, provodio se proces prenošenja (upisa) prava vlasništva nad istom. Tako je Zemljišni knjižni ured Sreskog suda u Brčkom, donio je *Zaključak* 10. juna 1958. godine, kojim su uknjižene nekretnine u korist: Lišić Bahte supruge Munibove iz Gornjeg Rahića, sa 1/6 vlasništva, Lišić Ibrahim sin Munibov iz Gornjeg Rahića, sa 1/6 vlasništva, Lišić Ahmet sin Munibov iz Gornjeg Rahića sa 1/6 vlasništva, Lišić Zada kći Munibova sa 1/6, Lišić Safet, sin Munibov, sa 1/6, Lišić Sakib sin Munibov iz Gornjeg Rahića sa 1/6 vlasništva.³⁵

Narodni odbor opštine Gornji Rahić je 26. maja 1958. godine donio *Rješenje* o upisu vlasništva u zemljišne knjige na ime Lišić Munib i pet članova njegove porodice iz Gornjeg Rahića, zemljišne parcele površine od 1.200 m² sa 1/6 vlasništva za svakog člana porodice. U *Obrazloženju* navedenog *Rješenja*, utvrđeno je da je *Zahjev* opravdan, da je molilac navedenu parcelu dobio 1946. godine kao agrarni interesant, te da je istu držao u posjedu i obrađivao sa članovima svoje porodice, te je na taj način ispunjen zakonski uslov za upis nekretnine u zemljišnu knjigu.³⁶ Na ovaj način, nekadašnji vakufski zemljišni posjed je promijenio vlasništvo.

Prilikom dodjele Vakufskog zemljišta džamije u Gornjem Rahiću agrarnim interesantima, bilo je određenih problema. Naime, bilo je slučajeva da agrarni interesanti nisu ušli u posjed na dodijeljeno, već na drugo zemljište, što je predstavljalo problem prilikom provođenja procedure i određivanja istom vlasništvo. Takav primjer, potvrđuje i *Zapisnik* sačinjen 28. jula 1965. godine u prostorijama Imovinsko pravne službe opštine Brčko u predmetu uzimanja izjave u vezi izmjene rješenja NOO Gornji Rahić, kojim je dodijeljena parcela br. 1055/57 u površini od 1.200 m² agrarnom interesantu Lišić Ibrahimu i drugim iz Gornjeg Rahića. U tom postupku, *Izjavu* je dao Dizdarević Salko, koji je istakao,

³⁴ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* Narodnog odbora opštine Brčko, br. 03/4-5337/1, od 5. septembra 1958. godine.

³⁵ AVBD, SNOB, dok: *Zaključak* Zemljišno knjižnog ureda Sreskog suda u Brčkom, br. Dn.1377/58, od 10. juna 1958. godine.

³⁶ AVBD, SNOB, dok: *Zaključak* Zemljišno knjižnog ureda Sreskog suda u Brčkom, br. 04/845-103, od 26. 5. 1958. godine.

da je geometar utvrdio, da Lišić Ibrahim i drugi agrarni interesenti ne drže parcelu koja im je dodijeljena kao agrarnim interesentima, nego da drže dio parcele koja se vodila na Dizdarević Salku, dok parcelu koju su oni dobili drži u svom posjedu Dizdarević Bajro. Istaknuto je da je geometar pocijepao navedenu parcelu, tako da je Dizdarević Salki ostalo oko 2.400 m², a ostatak zemljišta je pripao Lišić Ibrahimu. U Izjavi je dalje istaknuto, da je Dizdarević Ibrahim dao u vakuf zemljište koje je kasnije dodijeljeno Lišić Ibrahimu i drugima. Parcela koja je dodijeljena *Rješenjem* Lišić Ibrahimu i drugima, oduvijek je bila vlasništvo Dizdarević Bajre i njegovih predaka, pa mu nije jasno da se ta parcela vodila kao državno vlasništvo i kao takva je dodijeljena Lišić Ibrahimu i drugima.³⁷ Dizdarević Salko je smatrao da se u navedenom slučaju napravila greška od strane organa i pojedinaca koji su bili zaduženi za provođenje procesa eksproprijacije vakufske imovine i dodjele iste agrarnim interesentima.

U Narodnom odboru opštine Brčko-Imovinsko pravni referat po predmetu *ARIK* br. 25187/46, izvršio je izdvajanje zemljišta ONI-e, dana 12. juna 1959, pa su na osnovu dostupne dokumentacije izdvojene sledeće parcele katastarske opštine Rahić Gornji:

Br. parcele	Kultura	Klasa	Površina	br. (O.L.zk.ul)		Korisnik	Osnov
432	groblje	1	11.100	637	543	Lešić Ibrahim	Agrarni interesant
584	groblje	---	1.100	586	543	Spahić Mehmedalija	-II-
584/4	groblje	---	2.400	-II-	-II-	Spahić Mehmedalija	-II-
1059/46	oranica	2	1.900	503	543	po ½ Hasidić Ahmed	-II-
1059/48	oranica	2	760	-II-	-II-	Mehić Šemso	-II-
1059/67	oranica	2	620	-II-	-II-	Omić Salko	-II-
109/77	oranica	2	630	-II-	544	Omić Salko	-II-
908/1	oranica	4	12.000	487	543	Omić Salko	-II-
908/2	oranica	4	6.230	502	543	Omić Began	-II-
908/3	oranica	4	8.000	612	543	Šabanović Hasan	-II-
1053/2	oranica	3	970	617	543	Šabanović Hasan	-II-
1053/121	oranica	3	410	-II-	-II-	Šabanović Salih	-II-
1053/122	oranica	3	1.070	504	543	Omić Husein	-II-
1053/123	oranice	---	150	456	543	Mulamuratović Džemal	-II-

³⁷ AVBD, f-SNOB, dok: *Zapisnik* sastavljen dana 28. jula 1965. godine u prostorijama Imovinsko pravne službe opštine Brčko.

1053/123	-II-	---	80	-II-	-II-	Mulamuratović Džemal	-II-
1053/125	-II-	---	150	617	543	Šabanović Hasan	-II- ³⁸

Po osnovu navedene pravne radnje, dana 12. juna 1959. godine u Gornjem Rahiću, sastavljen je *Zapisnik*, a u vezi izdvajanja zemljišta opštenarodne imovine, po predmetu *Arika*-a Vakufa džamije iz Gornjeg Rahića. Pored službenika NOO Brčko, raspravi je prisustvovao i predstavnik vakufa džamije Gornji Rahić Dobrača Ramiz. Tom prilikom konstatovano je da su dopisom NO sreza Brčko, od 24. avgusta 1958. godine, prevedene u zemljišnim knjigama u korist opštenarodne imovine određene k.č u K.O. Rahić Gornji. Naime, predmetom rasprave je bilo zemljište ukupne površine 17.530 m², te se pristupilo ustanovljenju predmetnog posjeda. Istaknuto je da je ustanovljeno da su prije provođenja agrarne reforme više parcela k.č. površine 30.150 m² bile u posjedu vakufa, kao i druge brojne k.č, koje su sve ukupno iznosile 114.130 m².³⁹ Isto tako, ustanovljeno je, da se od navedene ukupne površine zemljišta nalazi pod grobljima 30.050 m², od kojih vakuf džamije u Gornjem Rahiću posjeduje 16.450 m². Utvrđeno je također, da su dva groblja izdvojena u opštenarodnu imovinu, te daje dio zemljišta istih dodijeljen u posjed agrarnih interesanata, i to: k.č. br. 432 kao groblje koje posjeduje i uživa Šišić Ibrahim i k.č. br. 584/3 i 584/4, kao groblje koje posjeduje i uživa Spahić Mehmedalija, kao agrarni interesanti.⁴⁰ Ovaj primjer ukazuje da su i groblja (mezarja), kao i druge vakufske nekretnine, podlijegale procesima uzurpacije koje je provodila komunistička vlast nakon Drugog svjetskog rata.

Uzurpacijom značajnih zemljišnih površina, vakufi su ekonomski oslabljeni. U samom procesu eksproprijacije zvanične zemljišne evidencije, nisu se slagale sa stanjem na terenu. Naime, prema *Odluci* Ministarstva poljoprivrede NR Bosne i Hercegovine, vakufu džamije Gornji Rahić ostavljeno je ukupna površina 17.532, dok se u korist opštenarodne imovine trebalo izdvojiti površina od 66.520 m². Međutim, utvrđeno je da vakuf džamije Gornji Rahić posjeduje 30.150 m², a da su u opštenarodnu imovinu bili izdvojeni zemljišni posjedi ukupne površine od 83.980 m². To je značilo, da su i jedna i druga strana posjedovali više zemlje nego što se prema *Odluci* ostavljalo, davalo ili oduzimalo i jednim i drugim. Daljim uvidom, utvrđeno je, da je od ukupne površine vakufa džamije u Gornjem Rahiću, od 30.150 m², pod grobljem bilo 16.450 m², a kao oranična površina 12.620 m². U vezi navedenog, trebalo je donijeti naknadno *Rješenje*, te razmotriti okolnost, da se gore ukupne površine zemljišta, koje vakuf džamije posjeduje nalazi pod grobljima i dvorištima uz kućišta u ukupnoj površini od 17.780 m². Iz tog razloga, predloženo je, da ukoliko bi došlo do

³⁸ AVBD, SNOB, dok: *Izveštaj* Narodnog odbora opštine Brčko o izdvajanju Vakufa džamije Gornji Rahić, od 12. juna 1959. godine.

³⁹ AVBD, SNOB, dok: *Zapisnik* NOO Brčko, od 12. juna 1959. godine.

⁴⁰ AVBD, SNOB, dok: *Zapisnik* NOO Brčko, od 12. juna 1959. godine.

naknadnog izdvajanja, bilo bi najpogodnije da se izdvoji k.č. br. 947/2 od 11.500 m², koja se nalazi u zadružnom kompleksu kod zadružne ekonomije. Prema raspoložnim podacima, ova je parcela ostavljena naknadno vakufu džamije u Gornjem Rahiću po *Odluci* Ministarstva poljoprivrede i stočarstva NR Bosne i Hercegovine. Međutim, istaknuto je da se prilikom dodjele (ostavljanja) navedene parcele vakufu džamije u Gornjem Rahiću, nije imalo u vidu, da je vakuf bez te parcele već posjedovao 18.650 m². Isto tako, po osnovu postojećih evidencija u korist opštenarodne imovine izdvojeno je ukupno 83.980 m², što je bilo daleko više zemljišta nego što je to bilo navedeno u zvaničnoj *Odluci* organa koji su provodili proces eksproprijacije nekretnina Vakufa džamije u Gornjem Rahiću.⁴¹

Isto tako, u procesu utvrđivanja vlasništva nad zemljom vakufa džamije Gornji Rahić koja je podlijegala procesu eksproprijacije, uspostavilo se kao sporna jedna katastarska čestica (k.č. br. 908/1), koju je navodno još od 1935. godine posjedovao Nikolić Marijan, koji je tvrdio da je istu kupio te godine od Isajbegović Bešira.⁴² Navedeno zemljište je navodno više puta prometovano, ali proces promjene vlasništva istog nije proveden u zemljišnim knjigama. Tako da je navedeno zemljište ostalo i dalje sporno.

Konačno, nakon određenih poteškoća proveden je postupak upisa vlasništva ekspropisane zemlje vakufa džamije u Gornjem Rahiću, a na ime Opštenarodne imovine (ONI) koja je dodijeljena agrarnim interesentima, još 1946. godine. Naime, Narodni odbor opštine Brčko je dana 12. juna 1959. godine, donio je *Rešenje*, kojim se izdvaja zemljište ekspropisano od vakufa džamije iz Gornjeg Rahića i upisuje kao vlasništvo agrarnih interesenata, i to:

- k.č. br.432 groblje u površini od 11.100 m², upisana u z.k. ul.br, 543 KO Gornji Rahić;
- k.č. br. 584/3 oranica preko puta i prema šumi od 1.100 m², upisana u z.k. ul. br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 584/4, groblje u površini od 1.400 m² upisana u z.k. ul.br, 543 KO Rahić Gornji;
- k.č.br. 1059/46, oranica „Njivica“, u površini od 1.920 m², upisana u z.k. ul. br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 1059/67, oranica „Njivica“, u površini od 620 m², upisana u z.k. ul. br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 1059/48, oranica „Njivica“, u površini od 760 m², upisano u z.k. ul. br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 1059/77, oranica „Njivica“, u površini od 620 m², upisana u z.k. ul. br. 544 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 908/1, oranica „Fuse“, u površini od 12.000 m², upisana u z.k. ul. br. 543 KO Rahić Gornji;

⁴¹ AVBD, SNOB, dok: *Zapisnik* NOO Brčko, od 12. juna 1959. godine.

⁴² AVBD, SNOB, dok: *Zapisnik* NOO Brčko, od 12. juna 1959. godine.

- k.č. br. 408/2, oranica „Jasen“, u površini od 6.430 m² upisana u z.k. ul. br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 908/3 oranica „Jsasen“, u površini od 8.000 m², upisana u z.k. ul. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 1053/2 oranica „Lučica“, u površini 970 m², upisana u z.k. ul. br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 1053/121 oranica „Lučica“ u površini 410 m² upisana u z.k. ul.br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br.1053/122 oranica „Lučica“, u površini od 1.070 m², upisana u z.k. ul.br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 1053/123 „Kućište“, u površini od 150 m², upisana u z.k. ul.br.543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br.1053/124 „Kućište“, u površini od 80 m², upisana u z.k. ul.br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br.1053/125 „Kućište“, u površini od 150m², upisana u z.k. ul.br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 1053/74 oranica „Lučica“, u površini od 60m², upisana u z.k. ul. br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 851/1 oranica „Klenovac Gornji“, u površini od 885 m², upisana u z.k ul. br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 851/2 oranica „Klenovac Gornji“, u površini od 9.190 m², upisano u z.k ul. br. 543 KO Rahić Gornji;
- k.č. br. 856/1 oranica u površini od 19.300 m² upisana u z.k. ul. br. 738 KO Rahić Gornji.

Određuje se uknjižba prava vlasništva na navedenim parcelama u korist Opštenarodne imovine sa organom upravljanja NOO-e Brčko.⁴³

Islamska zajednica nije bila zadovoljna takvom odlukom NOO Brčko. Naime, mutevelija vakufa džamije u Gornjem Rahiću je 10. maja 1961. godine uputio *Žalbu na Rješenje* NOO Brčko odjeljenju za finansije, tražeći da se povrati vakufu džamije Gornji Rahić, sva oduzeta zemlja, a dostavljeno *Rješenje* stavi van snage. U *Žalbi* se ističe da je predmetno zemljište dato vakufu za opstanak džamije i izdržavanje osoblja. Prema članu 7. tačka c) *Zakona o agrarnoj reformi* vakufa džamije Rahić Gornji, kao bogomolji za njen opstanak i izdržavanje treba da ostane 100 dunuma zemlje. Pa prema tome, pravilno bi bilo, da se sve navedene parcele ostave i nadalje u svojini i slobodnom raspolaganju vakufu džamije Gornji Rahić. Posebno je istaknuto, a što je naročito bio upadljiv protivzakonit postupak Sreske agrarne komisije u Brčkom *Arik* br. 72/46, što je Narodni odbor opštine Brčko riješilo nezakonito, a to je, da se da se dvije parcele koje su služile kao groblja (mezarja) izdvoje iz vakufske imovine u korist Opštenarodne imovine, i to: k.č. br. 432 mezarje u površini od 11.100 m², zk ul. br. 410, i to ko, br, 584/2, mezarje u površini od 700 m², i z.k. ul. br. 410 KO

⁴³ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* br.03/II-6/1/61, od 20.1.1961. godine.

Rahić Gornji. Pošto je ovom vakufu ostalo oko 17 dunuma zemlje te se ne bi imalo šta više oduzimati, iz razloga, jer je navedeni iznos daleko ispod zakonskog maksimuma od 100 dunuma zemlje. Posebno je istaknuto, da je nezgodno, što se groblja i grobovi navedena dva mezarja oduzimaju i pretvaraju u opštenarodnu imovinu. Prema tome, mutevelija vakufa džamije Gornji Rahić, je smatrao da su u ovom slučaju povrijeđene zakonske odredbe, te je stoga tražio i predložio da se žalbi udovolji i vakufu ostavi sva njegova oduzeta zemljišta, a naročito groblja, a pobijeno *Rješjenje* kao na Zakonu neosnovano ukine.⁴⁴

Na odgovor na upućenu *Žalbu* nije se dugo čekalo. Narodni odbor sreza Brčko, je 27. maja 1961. godine odgovorio na *Žalbu* vakufa džamije Gornji Rahić, te donio novo *Rješjenje*, kojim se navedena *Žalba* odbija. U obrazloženju navedenog *Rješjenja*, ukazano je da je istim određena uknjižba vlasništva nad parcelama označenim u dispozitivu, kao i parcelama, koje su već ranije 1957. godine, po pravomoćnom *Rješjenju*, Ministarstva poljoprivrede i stočarstva NR Bosne i Hercegovine, Agrarno odjeljenje Arik br. 25.187/46, prevedena je kao opštenarodna imovina (ONI), a koje su naznačene u dispozitivu napadnutog *Rješjenja*, a da su sve ustanovljenjem na licu mjesta izuzete iz žaliteljeva posjeda. Protiv takvog *Rješjenja*, žalitelj je izjavio *Žalbu* u kojem između ostalog ističe protuzakoniti postupak Okružne agrarne komisije i njene *Odluke* Arik 72/46, jer je u ovom slučaju trebalo postupiti po članu 7. tačka c) *ZARIK-a* i vakufu džamije Gornjem Rahiću, ostaviti najmanje 100 dunuma zemlje za izdržavanje, a ne 17. dunuma i 536 m². Nadalje se istaklo da su napadnutim *Rješjenjem* izdvojena i dva groblja od 11.100 m² i 700 m², te je stoga predloženo da se sva donesena rješjenja ponište i vakufu ostavi sva njegova oduzeta zemlja.⁴⁵ Narodni odbor sreza Brčko je smatrao da je i ova *Žalba* neosnovana, ističući da je svo zemljište u napadnutom *Rješjenju* izdvojeno i razdijeljeno agrarnim interesantima, te da sporni k.č 432 kao pašnjak drži agrarni interesant Šišić Ibrahim, a parcelu 584/2, koja je spojena sa 584/3 bio voćnjak, koje je tada kao neplodno zemljište držio agrarni interesant Spahić Mehmedalija. Prema tome, NOO opštine Brčko je navode iz *Žalbe* proglasio kao netačne. NOO Brčko, je istakao, u vezi navoda *Žalbe* provedene Arik *Odluke* br. 72/46, i postupka Okružne agrarne komisije Tuzla, razmatralo po svojevremenoj *Žalbi* Agrarno odjeljenje Ministarstva poljoprivrede i stočarstva NR Bosne i Hercegovine. Isto je, svojim *Rješjenjem* Arik br. 25.187/46, *Žalbu* odbilo, o čemu je svojevremeno upoznat i žalitelj, vakuf džamije Gornji Rahić, kao i očiglednom razdiobom njegovog zemljišta po istoj odluci. Navedeno je također, da je napadnutim *Rješjenjem* izvršeno ponovno ustanovljenje već oduzetog ranije zemljišta, kako bi se ono prevelo gruntovno sa ranijeg na sadašnje vlasnike. Istaknuto je dalje, da je postupak proveden napadnutim *Rješjenjem* pravilan, sem nedostataka iznetog u dispozitivu ovoga *Rješjenja*, konstantovanog uvidom u gruntovnicu. Na karaju je istaknuto da je

⁴⁴ AVBD, SNOB, dok: *Žalba* Vakufa džamije u Gornjem Rahiću, br. 47/61, od 10. maja 1961.

⁴⁵ AVBD, SNOB, dok: *Rješjenje* Narodnog odbora sreza Brčko, br. 60/61, od 27. maja 1961.

navedeno *Rješenje* konačno.⁴⁶ To je značilo da je istim potvrđena, odnosno ozvaničena uzurpacija vakufske imovine vakufa džamije Gornji Rahić.

Odjeljenje za finansije NOO Brčko, rješavajući u predmetu izdvajanja zemljišta ekspropisanog odlukom Sreske agrarne komisijebu Brčkom *Arik* br.72/46, od vlasnika vakufa džamije u Gornjem Rahiću, na osnovu čl. 82 *Uredbe o nadležnosti narodnih odbora opština i srezova*, po republičkim propisima, a u smislu čl.7. stav 2) *Uredbe o utvrđivanju vlasništva* u smislu čl. 15 *ZARIK-a* u NR Bosni i Hercegovini,⁴⁷ donijeto je *Rješenje* o izdvajanju zemljišta ekspropisanog od strane Sreske agrarne komisije od vakufa džamije Gornji Rahić, i to 10 zemljišnih posjeda oranice, pašnjaka i voćnjaka ukupne površine od 72.200 m². Istim se određuje uknjižba prava vlasništva u korist opštenarodne imovine 1/1. Sve ostale nekretnine koja ovim rješenjem nisu obuhvaćene ostaju u svojini i slobodnom raspolaganju vakufa džamije Gornji Rahić.⁴⁸ U *Obrazloženju Rješnja* ukazano je da je pravomoćnom odlukom o eksproprijaciji Sreska agrarna komisija u Brčkom, *Arik* br, 7/46, od vlasnika vakufa džamije u Rahiću Gornjem ekspropisani su navredene nekretnine u korist zemljišnog fonda agrarne reforme, a pošto je vakuf džamije u ulošku 400 K.O. Rahić Gornji bila je vlasnikom sa 11/48 dijela, to je Zemljišno-knjižni ured u Brčkom odbio da provede takvu odluku, pa je bilo potrebno na licu mjesta izvršiti fizičku diobu i ustanoviti koje su sve nekretnine u naravi u vrijeme ecsproprijacije bile u posjedu vakufa džamije u Gornjem Rahiću, pa je riješeno po navedenom *Rješenju*.⁴⁹

Na navedeno *Rješenje* Vakuf džamije Gornji Rahić je ponovo uputio *Žalbu* NOO Brčko- Odjeljenje za finansije, a u vezi izdvajanja zemljišta u Opštenarodnu imovinu-u, od 25. januara 1961. *Žalbom* je tžraženo, da se doneseno *Rješenje* ukine, iznoseći razlog da se prema članu 7. tačka c) *ZARIK-a*, Vakufu džamije u Gornjem Rahiću, za njen opstanak i održavanje treba ostaviti 100 dunuma zemlje. Stoga bi ispravno bilo da se predložene zemljišne parcele ostave i nadalje u svojini i slobodnom raspolaganju Vakufu džamije u Gornjem Rahiću. Istaknuto je, da je naročito upadljiv protivzakonski postupak Sreske agrarne komisije Brčko *Arik* br. 72/46, što je NO sreza Brčko takođe riješio da se dva groblja izdvoje iz Vakufske imovine u korist Opštenarodne imovine. Riječ je o mezarju površine 11.100 m² i 700 m². Tako da je Vakufu džamije u Gornjem Rahiću ostalo samo 17 dunuma zemlje, tako da se od Vakufa džamije Gornji Vakuf nije moglo oduzeti više zemlje, jer nije se prelazilo 100 dunuma. Smatrali su da nije primjereno da se groblja i grobovi oduzimaju u Opštu narodnu imovinu. Smatraju da se time prekršili zakonski propisi te

⁴⁶ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* Narodnog odbora sreza Brčko, br. 60/61, od 27. maja 1961.

⁴⁷ „Sl. list NR BiH“, br. 5/58.

⁴⁸ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* Narodnog odbora sreza Brčko, br. 03/2-NV 2/61, od 21. septembra 1960. godine.

⁴⁹ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* Narodnog odbora sreza Brčko, br. 03/2-NV 2/61, od 21. septembra 1960. godine.

predlažu da se *Žalbi* udovolji i vakufu ostave sva njegova oduzeta zemljišta, a doneseno *Rješenje* ukine.⁵⁰

Narodni odbor sreza Brčko odgovorio je na *Žalbu* Vakufa džamije Gornji Rahić i donio *Rješenje*, kojim se poništava *Rješenje* Odjeljenja za finansije NOO Brčko br. 03/2-NV 2/61 od 21/9 1961. godine. U *Obrazloženju* se navodi da je ožalbenim *Rješenjem* izvršeno izdvajanje od žaljitelja zemljišta po *Arik* odluci, br. 72/46 u KO Rahić Gornji, a *Naredbom* o otpisu navedenog zemljišta u novi uložak i upisom prava vlasništva društvena imovina. *Žalbom* je traženo da se predmetno zemljište ostavi žalitelju. Na kraju je utvrđeno, da je po predmetnoj stvari već pravosnažno riješeno *Rješenjem* Odjeljenja za finansije NOO Brčko NV br. 03/II-6/1 od 20. januara 1961. potvrđenim od ovog Narodnog odbora HB br. 60/61, od 27. 5. 1961. godine i isto grubovno provedeno. Kako u jednoj te istoj stvari ne mogu postojati dva rješenja to je u smislu čl. 262 tačka 2. ZUP-a riješeno kao u dispozitivu.⁵¹ Na taj način konačno je stavljena tačka na pitanje vakufske zemlje džamije Gornji Rahić, koja je akspropisana 1946, a unijžena kao valsništvo opštenarodne imovine 1961. godine, čije je vlasništvo preneseno na agrarne interesante, kojima je navedeno zemljište dodijeljeno.

Zaključak

U vremenu nakon Drugog svjetskog rata, od strane države provođeni su brojni procesi koji su doveli do promjene vlasništva imovine. U tom pogledu, na udaru se našla imovina vjerskih zajednica, a posebno vakufska imovina. Cilj nove komunističke vlasti bio je ekonomski oslabiti vjerske zajednice te tako umanjiti njihov uticaj, koji su iste imale kod naroda. Navedeni procesi uzurpacije imovine su provođeni na području sreza Brčko, gdje je Islamska zajednica raspolagala značajnom vakufskom imovinom. Tako je bilo i na području opštine Gornji Rahić, kada su se pod udar državnih mjera našla četiri vakufa: vakuf džamije Gornji Rahić, vakuf džamije Ograđenovac, vakuf mekteba iptidaija i vakuf Fatime Kujundžić. Od navedenih vakufa procesom eksproprijacije, a po osnovu ZARIK-a, uzurpirane su značajne površine zemljišta, koje su korištene za izdržavanje vjerskih institucija na području Gornjeg Rahića. Raspoloživi podaci ukazuju da je od vakufa džamije Gornji Rahić, uzurpirano ukupno 66 dunuma i 320 m², dok je džamiji za njen rad i održavanje ostavljeno 17 dunuma i 532 m². Na navedene mjere, vakif džamije Gornji Rahić je u više navrata upućivao žalbe nadležnim upravnim i sudskim institucijama, međutim iste nisu uslišene. Značajan dio zemljišnih površina ekspropisane vakufske imovine džamije Gornji Rahić, dodijeljen je agrarnim ineresantima, kao i zemljoradničkoj zadruzi i drugim državnim ustanovama. Iste su na navedeno zemljište imali posjedovno pravo, ali ne i vlasništvo sve do 50-ih godina 20. stoljeća, kada su

⁵⁰ AVBD, SNOB, dok: *Žalba* Vakufa džamije Gornji Rahić, br. 11/61, od 25. januara 1961.

⁵¹ AVBD, SNOB, dok: *Rješenje* br. 60/61-2, od 22. jula 1961.

provodeni procesi upisa navedenog zemljišta u vlasništvo u korist agrarnih interesanata. Kod navedenog procesa bile su prisutne određene neregularnosti, što je otežavalo upis vlasništva u korist agrarnih interesanata. Uporedo sa tim procesima, vakif džamije Gornji Rahić je u više navrata upućivao žalbu nadležnim organima, kako bi navedeno zemljište vratio u svoje vlasništvo. Međutim, u tome se nije uspjelo. Vakufsko zemljište je prevashodno dobilo status opštenarodne imovine, a potom je vlasništvo nad istim preneseno na agrarne interesante. Na taj način, Islamska zajednica u Gornjem Rahiću je konačno ostala bez značajne imovine, što je imalo odraza na nejn ekonomski i ukupni status u socijalističkom periodu. Ovaj primjer uzurpacije vakufske imovine na području Gornjeg Rahića, bio je dio ustaljene prakse i na drugim područjima Bosne i Hercegovine. To je u velikoj mjeri imalo uticaja na ekonomsko slabljenje Islamsk zajednice, ali i na njen status u društvu.

Summary

In the time after World War II, the state implemented numerous processes that led to a change in property ownership. In this regard, the property of religious communities, especially waqf property, came under attack. The goal of the new communist government was to economically weaken the religious communities and thus reduce their influence, which they had among the people. The aforementioned processes of usurpation of property were carried out in the area of the Brčko district, where the Islamic community had significant waqf property at its disposal. This was also the case in the territory of the municipality of Gornji Rahić, when four endowments came under the influence of state measures: the endowment of the Gornji Rahic mosque, the endowment of the Ograđenovac mosque, the endowment of the Iptidajja school, and the endowment of Fatima Kujundzic. Significant areas of land were usurped from the aforementioned waqfs through the process of expropriation, and on the basis of *ZARIK*, which were used to support religious institutions in the area of Gornji Rahic. Available data indicate that a total of 66 dunums and 320 m² were usurped from the endowment of the Gornji Rahić mosque, while 17 dunums and 532 m² were left to the mosque for its operation and maintenance. The vakif of the Gornji Rahic mosque has appealed to the competent administrative and judicial institutions on several occasions, but they have not been heeded. A significant part of the land areas of the expropriated waqf property of the Gornji Rahić mosque was allocated to agricultural tenants, as well as agricultural cooperatives and other state institutions. They had the property right to the said land, but not ownership until the 50s of the 20th century, when the processes of registering the said land into ownership were carried out in favor of agrarian stakeholders. Certain irregularities were present in the aforementioned process, which made it difficult to register ownership in favor of agrarian stakeholders. Along with these processes, the vakif of the Gornji Rahic mosque has repeatedly appealed to the

competent authorities, in order to return the said land to its ownership. However, it did not succeed. Vakuf land was primarily given the status of public property, and then ownership of the same was transferred to agrarian interests. In this way, the Islamic community in Gornji Rahic was finally left without significant assets, which had an impact on its economic and overall status in the socialist period. This example of usurpation of waqf property in the area of Gornji Rahic was part of established practice in other areas of Bosnia and Herzegovina. To a large extent, this had an impact on the economic weakening of the Islamic community, but also on its status in society.

BIBLIOGRAFIJA/BIBLIOGRAPHY

Neobjavljeni izvori/Unpublished sources:

1. Arhiva Vlade Brčko Distrikta, fond: *Sreski narodni odbor Brčko 1946-1961*.

Službeni listovi/Official paper:

1. "Službeni list DFJ", br. 35/45, od 24. maja 1945.
2. "Službeni list DFJ", br. 36/45, od 9. juna 1945.
3. "Službeni list DFJ", br. 64/45, od 28. avgusta 1945.
4. "Službeni list FNRJ", br. 52/58.
5. "Službeni list NR Bosne i Hercegovine", br. 2/1946, od 6. januara 1946. godine.
6. *Zakona o teritorijalnoj podjeli Federalne Bosne i Hercegovine iz 1945. godine*, „Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine“, god I, br. II, od 18. avgusta 1945.

Knjige/Books:

1. Bećirović Denis, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme avnojevske Jugoslavije (1945-1953)*, Zagreb-Sarajevo 2012.
2. Šabotić Izet, *Tvrda kora i duboka brazda: Agrarna reforma i kolonizacija u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1948. godine*, Tuzla 2021.

Članci/Articles:

1. Šabotić Izet, Uzurpacija imovine vakufa džamije Azizije u Brezovom polju i džamije u Omerbegovači u srezu Brčko, nakon drugog svjetskog rata, *Historijski pogledi*, god. V, br. 7, Tuzla 2022. (<https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2022.5.7.254>).